

נקוב חייב בערלה אפשר לומר שזה דוקא בערלה שאין בו דין שדך ורק כיון שהשרשים מפעפעין יש כאן יניקה וחייב בערלה. אבל לגבי תו"מ דכתיב "שדך" וכל זמן שאין נקב אינו מחובר באדמה ולא הוה שדך אף שהשרשים מפעפעין זה רק לענין יניקה אבל לא חל על זה דין שדך ופטור מתו"מ.

ולפיכך ניחא מה שהביא הרמב"ם דין הירושלמי במעשר שני לענין ערלה אבל לא לענין תו"מ, אבל זה אינו דהרי כפי שהסברנו לעיל אי אפשר לומר זה בהרמב"ם דמוכרחים לומר לדידיה דאילן בעציץ שאינו נקוב הוה כנקוב ממש אליבא דרבא וא"כ גם לענין תו"מ אין נ"מ בזה, וכן כתב המ"ל פרק ב' דבכורים הל' ט' דהירושלמי הוליד דינו מהמשניות, שהרי הרמב"ם פסק דבספינה אין דינה כארץ רק בגוששת כמבואר במשנה בפרק ב' דחלה ואייתי כדר' יהודה דבא רק לפרש, וזה לענין חלה ותו"מ, ואילו בפרק קמא דערלה סתם לנו התנא הנוטע בספינה חייב בערלה ולא חילק בין גוששת או לא גוששת ולא איצטריך בערלה גוששת, ואם כן הני תרי סתמא דמתניתין סתרי אהדדי, אלא ודאי דס"ל לתנא דמתניתין דע"כ לא כעינן גוששת אלא כזרעים וזה לענין חלה ותו"מ אבל בערלה דמיירי באילן לא כתב התנא דכעינן גוששת דהוה כנקוב ודוק.

ובאמת לפי דברינו היה אפשר לפרש דלא סתרי שתי המשניות אהדדי, דלענין תו"מ וחלה כיון דכתיב "שדך" אף אילנות לא הוה כנקוב, דאילן מהני רק לענין יניקה, אבל בערלה ולא כתב שדך מהני עציץ שאינו נקוב באילן דע"י השרשים יונקת ויניקה מספיק לענין ערלה.

ולפי זה היה מוסבר למה סמך הירושלמי דין הנוטע אילן בעציץ שאינו נקוב חייב בערלה, לדין אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשר, דבערלה לא כתיב שדך ולפיכך מהני יניקת האילן לחייב בערלה אבל לא לענין מעשר דכתיב שדך.

יש לברר מתי חל קדושת שביעית על הפירות

הרמב"ם פרק ד' משמיטה ויובל הל' ט'. באחד בתשרי ר"ה לשמיטין וליובלות, פירות ששית שנכנסו לשביעית אם היו תבואה או קטניות או פירות האילן והגיעו לעונות המעשרות קודם ר"ה הרי אלו מותרין, ואע"פ שאוסף אותם בשביעית הרי הן כפירות ששית לכל דבר, ואם לא באו לעונות המעשרות אלא אחר ר"ה הרי הן כפירות שביעית ע"כ.

ובר"ה י"ג ע"ב: אמר רבה אמור רכנן אילן בתר חנטה, תבואה וזיתים בתר שליש, ירק בתר לקיטה וכו', והרמב"ם ריש פסק הל' מעשר שני דגם

פירות האילן משהגיעו לעונות המעשרות לענין שנת המעשרות עיי"ש, הוא כירושלמי שביעית פרק ה' הל' א', דלא כהבבלי בזה. והנה מה שהרמב"ם פסק דגם לענין שביעית אזלינן בתר עונות המעשרות, לענין קדושת פירות שביעית שחל על פירות שביעית, לענין לאכלה ולא לסחורה ולאכל ולא להפסד וכו'; חל בשעת עונות המעשרות, וזה מבואר במשנה פרק ה' ממעשרות משנה ג': לא ימכור אדם את פירותיו משבאו לעונות המעשרות למי שאינו נאמן על המעשרות, ולא בשביעית למי שחשוד על השביעית וכו' ע"כ, הרי מבואר דגם לענין קדושת פירות שביעית חל עליהם קדושה משבאו לעונות המעשרות. והנה לכאורה צ"ע דהא למדנו במשנה שביעית פרק ד' משנה י', והובא בפסחים נ"ב: מאימתי אין קוצצין האילן כשביעית וכו', החרובין משישלשלו וכו' וכל האילן כיון שבאו לעונות המעשרות מותר לקוצצו; אבל לפני עונות המעשרות אסור לקוצצו.

ויש מן האחרונים שפירשו דלענין הפסד פירות שביעית נידונין על שם סופן, דמפסידן שלא יבואו לעונות המעשרות וזה אסור בשביעית, דהא הפגין כשהם עתה אינו מפסיד במה שקוצצן רק שגורם שלא יגדלו עוד וזה גם כן אסור, ועל זה חל האיסור תיכף כשנעשו פרי, אבל קדושת שביעית אין להם אלא משבאו לעונות המעשרות, ועיין מקדש דוד סי' ס' בזה.

אבל בודאי לענין ששביעית תופס את דמיו, זה דוקא מזמן שבאו לעונות המעשרות, שחל על הפירות קדושת שביעית, ולא קודם לכן.

והנה בתוספות אנשי שם על משניות מעשרות פרק ה' משנה ג', לא ימכור אדם את פירותיו משבאו לעונות המעשרות וכו' ולא בשביעית למי שהוא חשוד על השביעית וכו'.

ובתוס' אנשי שם: ולא בשביעית; מפירוש הרמב"ם בפירושו המשנה משמע דקאי גם כן אמהגיעו לעונות המעשרות, ורמזו להא דתנן בפרק ד' משנה ט': דשביעית כעונתן למעשרות כך עונתן לשביעית. ותמהני מה בכך הא התם לא אמרינן כן אלא לענין היתר, דאינן מותרין באכילה אלא לאחר שבאו לעונות המעשרות ולא קודם, משום הפסד פרי, יכתוב לאכלה ולא להפסד, אבל ודאי קדושת שביעית חל עליהם אף קודם שבאו לעונות המעשרות, רק שאז ניתוסף עליהם עוד איסור אכילה ואם כן אמאי יותרו למוכרן לעם הארץ?

גם תמוה לי למה השמיט הרמב"ם בחיבורו דין זה של המשנה בהל' שביעית? ולכאורה היה אפשר לפרש דהא דאסור למכור משבאו לעונות המעשרות למי שאינו נאמן על המעשרות ולא לחשוד על השביעית בשביעית אף קודם שבאו לעונות המעשרות, וכזה היה מיושב מה שלא הביא הרמב"ם כדין זה בהל' שביעית, שסמך הרמב"ם אמה שהביא שאפילו דמי פירות שביעית

אין מוסרין לעם הארץ יותר מג' סעודות, וכן הדין בפירות וצ"ע. ע"כ דבריו. אבל במלאכת שלמה במשנה שם ולא בשביעית: כגון פירות האילן דשרו בשביעית, ומוכר שדהו עם פירותיו, דפירותיו הפקר הם, אי נמי שמכרן בשביעית קודם עונות המעשרות, וכתב ה"ר יהוסף ז"ל, נראה לי דגם בשביעית אינו אסור אלא משבאו לעונות המעשרות ע"כ.

מבואר במלאכת שלמה בשם ה"ר יהוסף דגם שביעית אינו אסור למוכרו לעם הארץ אלא משבאו לעונת המעשרות, ולא לפני עונת המעשרות.

ועיין בספר תורת הארץ פרק ח' סי' ס"ג, מאריך בזה, ומביא מהגאון ר' צבי פסח ז"ל שחידש לישב קושית תוספות אנשי שם במעשרות פרק ה' משנה ג', שנראה מלשון הרמב"ם בפירוש המשנה דגם איסור מכירת פירות שביעית לחשוד תלוי בעונת המעשרות, ורמז הרמב"ם להא דתנן פרק ד' משנה ט' דשביעית: כעונתן למעשרות כך עונתן לשביעית, ותמה בתוס' אנשי שם מה שייכות זה לזה, דהתם לא מיירי אלא לענין היתר אכילה, דאינו מותרין באכילה אלא לאחר שבאו לעונת המעשרות ולא קודם משום הפסד פרי, אבל קדושת שביעית חל עליהם אף קודם וכו', והעלה הגאון הנ"ל דהא דאמרינן בשביעית פרק ד' משנה ז' דגם בעודו בוסר אסור לאבד יש לומר שזה רק מדרבנן אבל עיקר קדושת שביעית חלה על הפירות רק משראוי לאכול, דרק מלאכלה ממעטינן מלוגמה והפסד וסחורה. וכן מוכח מרש"י סוכה דף מ' ע"א, ועיין מה שמפלפל בדבריו בספר תורף הארץ שם.

והנה לפי דברי המקדש דוד שהבאתי לעיל, דגם סוכר בשיטה שלו שלא חל קדושת שביעית על הפירות רק משבאו לעונת המעשרות, ממשנה פרק ה' דמעשרות, והא דאסור להפסיד קודם שבאו לעונות המעשרות שאני התם, דלענין הפסד פירות שביעית נידונין על שם סופן, דמפסידן שלא יבואו לעונת המעשרות. וסברתו תמוהה, דמהקרא דילפינן לאכלה ולא להפסד, לאכלה ולא לסחורה, לאכלה ולא למלוגמה, מיירי בפירות שחל עליהם קדושת שביעית, ככל דיני שביעית שחל עליהם בזמן שיש קדושת שביעית על הפירות. וחזן מזה קשה עליו, מגמ' פסחים נ"ג ע"א, על מה שהלל אמר והגפנים משיגרעו (וברש"י, משגדלו ענבים קצת ונקראו גרוע וכו') אסור להפסידן, ומבואר בגמ' דלפני שיגרעו מותר, והרי הוא מפסיד הפירות שעתידין לחול עליהם קדושת שביעית, מוכח מזה דאיסור לאכלה ולא להפסד זה רק על פירות שחל עליהם קדושת שביעית ולא על עתידין לחול עליהם.

והנה שיטת המהרי"ט ח"א סי' פ"ג דגרמא באיסור דלאכלה ולא להפסד מותר בפירות שביעית, ואם כן לפי דברי המקדש דוד כיון שעכשיו אין קדושת שביעית ונידונין על שם סופן שיבואו לעונת המעשרות, זה הוה רק גרמא לאיסור קדושת פירות שביעית שיבא אח"כ. והמהרי"ט מביא ירושלמי

בפ"א דשביעית: הדין קינסתא דירקא דמסלקא לה לאגרא והיא יבשה מגרמא, כלומר שמאכל אדם הוא, ואי אפשר לאכילה לבהמה, אבל לאחר שיבשה ולא חזיא לאדם שרי, ותו איתא בפרק תשיעי: הפוגם והירבוזים וכו', ולא נמצא מאבד אוכלי בהמה? ומשני, מעליהן הם אבודין וכו'. מכל אלה הוכיח דגרמא מותר באיסור דלאכלה ולא להפסד, וכאן בדין של המקדש דוד זה רק גרמא.

דהנה ראיתי שחכם אחד הביא להוכיח שחל קדושת שביעית על פירות לפני שבאו לעונת המעשרות מפירוש הר"ש על הירושלמי פרק ה' דמעשרות הל' ב': וזה לשון הר"ש פרק ט' משביעית משנה א', ד"ה כל הספחים מותרין, באמצע דבריו בזה: אע"ג דבתבואה ודאי דרינה כתר שלישי, אם לא הביאה כשישית אסורה משום ספיחי שביעית כדמוכח בירושלמי פרק בתרא דמעשרות הל' ב', דאמרינן גבי תבואה לר"ע, הביאה פחות משליש לפני שביעית ונכנסה שביעית אסורים משום ספחים ולא חלה עליהן קדושת שביעית שכבר היו עשבים, הביאה פחות משליש לפני שמינית ונכנסה שמינית, מותרת משום ספיחין וחלה עליהם קדושת שביעית שכבר היו עשבים. ומפרש הר"ש: כלומר חלה ולא חלה דקאמר, היינו אם לקטן עשבים, ומותרים משום ספיחין ואסורים, היינו אם ליקט תבואה שנגמר בישולה, דהא אמרינן בפ"ק דר"ה י"ב ע"ב: דכל תבואה שהביאה שלישי לפני ר"ה אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית, הא לא הביאה לא עכ"ל.

מבואר בדברי הר"ש, דחלה ולא חלה, דמיירי לענין קדושת שביעית מיירי שלקטן בשנה השביעית ובשנה השמינית לפני הבאת שלישי, לפני עונת המעשרות, ומותרים ואסורים לענין ספיחין מיירי בשנגמר בישולם בשנה שביעית או שמינית ובאו לשם לעונת המעשרות דהיינו הבאת שלישי, מבואר בזה לפי פירושו של הר"ש דכשליקטן לפני הבאת שלישי בשמינית דאכתי לא הוקבעו ע"י עונת המעשרות בשנה השמינית, חל על עשב דין קדושת שביעית לפני הבאת שלישי שהיא לפני עונת המעשרות, וכודאי אם הוקבעו בשמינית ע"י הבאת שלישי ואח"כ קצר בודאי נפקע מפירות שלפני עונת המעשרות בשביעית דין קדושת שביעית, כיון שהקביעות היה ע"י עונות המעשרות שזה עיקר הקביעות, אבל אם לא הגיעו כלל לעונות המעשרות בשמינית וניקטפו לפני עונת המעשרות אין כאן קביעות, ונשאר בקדושת שביעית לפני הבאת שלישי, והוכיח מכאן שיש קדושת שביעית לפני עונת המעשרות, כשיטת תוספות אנשי שם שהבאתי בזה. אבל באמת אין הכרח מדברי הר"ש בפירוש הירושלמי כלל, ששאלת האחרונים שהבאתי היתה אחרי שהביא שלישי אם לפני הבאת שלישי יש קדושת שביעית על הפירות, ובזה יש לומר דלא חל קדושת שביעית כלל לפני הבאת שלישי שהיא עונת המעשרות, אבל במקום שאין קביעות כלל של

הבאת שלישי שליקטן לפני הבאת שלישי שאין מי שיקבע בקדושת שביעית או שמינית, בזה אין קביעות והגידול שלפני הבאת שלישי שגדל בשנה השביעית קובע, וחל על הפירות קדושת שביעית כיון שגדלו בשנה השביעית ואין שום קביעות אחר, ואין מהר"ש ראייה על השאלה הזאת ודוק בזה.

בידור ירקות שהולכים אחר לקיטה וכן אתרוג

והנה בספר אפיקי ים סי' כ"ה כתב שם: והנני כמסתפק בהלכה זו בשביעית, למאי דקיי"ל דבאילן בתר חנטה, ובירק בתר לקיטה, לענין שביעית ומעשר, ויש בזה ג' שיטות להראשונים בירק, דהחוס' בר"ה דף י"ג, ד"ה אחר, וכדף י"ד בר"ה ולשביעית, כתבו דבתר לקיטה לאו דוקא והעיקר הוא גמר פירי. ושיטת הרמב"ם בפרק ד' מהל' מעשר שני בהל' י"א, דבאורו ורוחן הולכין אחר גמר פירי ובירק אחר לקיטתו, הרי מבואר דעתו דבתר לקיטה ממש. אזלינן בירק, וכן כתב השער המלך בהל' מעשר שם על הרמב"ם דבירק אזלינן בתר לקיטה ממש, ושיטת הר"ש היא שיטה שלישית בפרק ט' ממשניות שביעית משנה א', דסובר ג"כ כהרמב"ם דבירק בתר לקיטה ממש אזלינן, רק שכתב לחלק בין שביעית למעשר, דבשביעית בעינן גידול קצת בשביעית עיי"ש.

והנה בכל פירות האילן חלה קדושת שביעית עליהו במחובר לאילן, לענין איסורי שביעית, כגון לאכלה ולא להפסד ולא לסחורה, והוא משניות ערוכות פרק ד' משנה ז' דשביעית: מאימתי אוכלין פירות שביעית, והיינו משום דכתוב לאכלה ולא להפסד, ואם אוכל קודם בישולן היינו הפסד. וכן שם במשנה י': מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית, והיינו גם כן משום לאכלה ולא להפסד. מפורש דגם במחובר חלה קדושת שביעית על הפירות, וכן מהא דקיי"ל שביעית תופס את דמיו גם במחובר כן וכו'.

אכן אני מסתפק איך הדין בירק דהדין דאזלינן בתר לקיטה ולשיטת הרמב"ם לקיטה ממש, אף דגמר פירות היה בשישית ונמצא דרק על ידי הלקיטה נעשו פירות שביעית, לכאורה לא חל כלל עליהם קדושת שביעית במחובר, ואין בהן משום לאכלה ולא להפסד, לאכלה ולא לסחורה במחובר, וזה חידוש גדול, ולא מסתבר לומר דעל ידי הלקיטה חלה עליהו קדושת שביעית למפרע וכו', ולפי זה לא יהיה בירק דין הפקר קודם לקיטה, דלא משכחת ליה בירק כלל, דמקודם הלקיטה בעוד שלא חל קדושת שביעית כלל, לא הוי הפקר כלל, ואתרי הלקיטה, מי שזכה בהן זכה והוה שלו אף לקדש בו אשה כמבואר קידושין נ"ב ע"ב, ליכא טעם לפוטרו מן המעשר, וזה לא שמענו מעולם. אבל באמת זה אינו, דהרי יותר מזה מצינו במשנה, פרק ח' דשביעית משנה ד': האומר לפועל הילך איסר ולקוט לי ירק היום — שכרו מותר,

לקוט לי בו ירק היום — שכרו אסור. והיינו דנתפס השכר בקדושת שביעית, ובר"ש פרק ט' משנה א' דשביעית, מוקי לה בשל ערב שביעית, ומה שיש בהן תורת שביעית דאזלינן בתר לקיטה, על כל פנים רק ע"י לקיטה חלה קדושת שביעית עליהו, ואמאי שכרו אסור, להוי כמוכר במחובר, דלקוט לי בו קאמר, וצריך לומר דהוה כשניהם באין כאחת, המכירה וחלות הקדושה, דבלקיטה תלו שניהם וכו' וכל זה צ"ע.

ויותר מסתבר לי לומר בזה על פי המבואר בר"ה דף י"ד. הטעם דאזלינן בתר לקיטה בירק, משום דרשינן מה גורן ויקב מיוחדים שגדלים על רוב מים, ומתעשרים לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדילים על כל מים, מתעשרין לשנה הבאה. ובתוס' קידושין דף ג' כתבו, דעיקר דרשה לענין שביעית, דמעשר ירק מדרבנן. ולפי זה נראה דאין הלקיטה עצמה עושה חלות הקדושה, רק דשנת הלקיטה גורמת, שיהיו נקראים גידולי שביעית, ואם נלקטו בשביעית אגלאי מלתא למפרע דגידולי שביעית הוו מעיקרא וחל תורת שביעית עליהו למפרע משנכנסה שנת השביעית, כיון דגזירת הכתוב הוא בירק דשייך לשנת לקיטתו.

ושנינו בשביעית פרק ה' משנה ד': לוף של ערב שביעית שנכנס לשביעית וכו' ב"ש אומרים עוקרין אותן במארופות של עץ, וב"ה אומרים בקרדומות של מתכת. והרע"ב פירש, לוף של ערב שביעית שנשלם מערב שביעית ולא הוסיף צמחים בשביעית, שאם הוסיף צמחים בשביעית אסור לעקרו משום הפסד פירי ע"כ. ולשיטת הרמב"ם דאזלינן בירק בתר לקיטה ממש, אם כן תקשה משנתינו דאף דלא הוסיף הלוף צמחים בשביעית, מכל מקום כיון דאזלינן בתר לקיטה, אם כן הוי עליה תורת שביעית אם כן היכי מותר לעוקרו, כיון דע"י עקירה איכא הפסד פירא, ולא שייך לעשות מחלוקת בדבר שהוא במציאות, וקרינן ביה לאכלה ולא להפסד? ולכאורה ראייה מזה דבאמת בירק ליכא חלות קדושה במחובר, וממילא ליכא משום לאכלה ולא להפסד, ולא אמרינן ג"כ דבאין כאחת הקליטה וחלות הקדושה, וממילא תאסר עקירה משום הפסד פירא, ורק כיון דקודם שנעקר אין כאן קדושה מותר בהפסד, והוא הדין בסחורה ויתר הדינים, ובע"כ צריכים לפרש המשנה פרק ח' משנה ד', שהבאנו לעיל, באומר לפועל הילך איסור ולקוט לי בו ירק דשכרה אסור, לאו משום דאיכא חלות קדושה במחובר הוא, ולאו מטעם דבאין כאחת הלקיטה וחלות הקדושה כמש"ל, רק דכיון דהוה כמכירה אם כן כשנותנו לו אחר כך בתלוש, הוי כמוכרו לו אז ושפיר תופס את דמיו. ולפי זה הדר תקשה לך, דאם כן לא משכחת לה כלל בירק דיפטור ממעשר, דבמחובר לא חל עליו דין שביעית ואחר הלקיטה כבר הוא של הזוכה, ולא היה שעה שהיה הפקר וכו' ע"כ דבריו בזה.

והנה מכואר מדבריו ספק גדול בירק אם חל קדושת שביעית עליהו במחובר, ויש הרבה נפקא מיניה להלכה לענין לאכלה ולא להפסד לאכלה ולא לסחורה, וכן לתפוס את דמיו במחובר.

ועיין בספר מקדש דוד כפרק "חנטה ולקיטה והבאת שלישי", שחקר גם כן לשיטת הרמב"ם דאזלינן בירק בתר לקיטה ממש ולא גמר פירי, אם איכא קדושת שביעית על ירק במחובר, כגון לענין הפסד כיון דאפשר להשהותן וללוקטן אחר שביעית ולא תהיה עליהן קדושת שביעית, וכן אם הן הפקר בשביעית, כיון דאם ילקוט אחר שביעית נמצא שאינן פירות שביעית כלל, ואם יכול הזוכה ללקטן בשביעית ולגרום להם קדושת שביעית וכו' ע"כ.

בחידושי הר"ן בר"ה מוכח דיש קדושת שביעית על ירק במחובר

וזה לשון הר"ן ר"ה דף ט"ו ר"ה אינהו דאמר כאבטולמס וכו' בסוף דבריו, על ר' שמעון בן יהודה שאמר משום ר' שמעון, אתרוג בת שביעית שנכנסת לשמינית פטורה מן המעשר ופטורה מן הביעור: ומיהו קשיא לי אמאי קאמר דפטורה מן המעשר, דהא כיון דס"ל דפטורה מן הביעור הו"ל לחייבו במעשר, ואפילו ס"ל כר"ג דלא אזיל בתר לקיטה למעשר, לפי שאין פירות שביעית פטורין מן המעשר אלא מתורת הפקר וזו כיון שאינה חייבת בכיעור הוה לן לחייבה במעשר? וניחא לי דכיון דבשביעית היתה הפקר כשנכנסה שמינית בעליה מהפקירא קא זכו בה ומשום הכי פטורה מן המעשר עכ"ל. מפורש בחידושי הר"ן חידוש גדול, דאף על גב כשנלקט בשמינית אין על האתרוג קדושת שביעית לפי שיטת ר' שמעון בן יהודה בשם ר"ש, מכל מקום בשנת השביעית בהיותו מחובר לקרקע חל על הפירות פטור מטעם הפקר כדין פירות שביעית, וליכא לפרש דברי הר"ן דלפיכך פטור מן המעשר מפני שיד הכל ממשמשין בו, דהא מכואר בסוגיא בר"ה ט"ו, דשל שביעית הנכנסת בשמינית ליכא משום יד הכל ממשמשין בו.

וממילא יהיה מוכח מדברי הר"ן דגם בירקות שביעית הנכנסת לשמינית ונלקטו בשמינית מכל מקום בשנה השביעית כיון שהם גדלו בשביעית הרי הן הפקר כפירות שביעית, ואף על גב דזה דעת ר"ש דבעינן תרתי גדל בשביעית ונלקט בשביעית, מכל מקום זה ילפינן מדבריו שאף על פי שע"י הלקיטה דשמינית נפקע על הפירות דין שביעית מכל מקום כל זמן שלא נלקט בשמינית הפירות הפקר כדין פירות שביעית, ובזה אין חולק על הר"ש.

והנה בספר צבי גאון יעקב, להגאון ר' צבי יעקב אפענהיים האבד"ק קעלם, העיר בסי' מ"ג שמאריך שם בנוגע לאתרוגי ארץ ישראל בשביעית, דירקות דשביעית שלהם אחר הלקיטה אם כן כיון דלא חל תורת שביעית קודם לקיטה ואחר שלקט דזכה כבר הלוקט אם כן ליכא בזה דין הפקר

כלל של שביעית, והאריך לכאר דלכאורה יש להבין לפי מה שפסק הרמב"ם דלקיטה בירק בעינן מעשה לקיטה דוקא ולא סגי בגמר פירא, לא כהתוס' ר"ה דף י"ג ודף י"ד, דלקיטה בירק היינו גמר פירא. דהרי מה דילפינן דבירקות אזלינן בתר לקיטה ילפינן בגמ' ר"ה דף י"ד ע"א: באספך מגרנך ומיקבך, מה גורן ויקב מיוחדין שגדלין על מי שנה שעברה מתעשרין על מי שנה שעברה, אף כל שגדלין על מי שנה שעברה מתעשרין לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדלין על מי שנה הבאה ומתעשרין לשנה הבאה וכו', ולכן לא אזלינן בתר שלישי, כמו תבואה, שהיה בשנה שעברה, אבל בכל זאת מנלן דאזלינן בתר מעשה הלקיטה ממש, נימא דבירקות אזלינן בתר גמר פירא ולא כמו גורן ויקב דאזלינן בתר שלישי ראשון, ובמעשר ירקות לא קשה, דהתם רק מדרכנן וכך תקנו חכמים, וכן הוא ברש"י ר"ה דף י"ב, אבל עיקר הדרשא דילפינן מקרא זה לענין שביעית, וזה הוה מדאורייתא עיין בתוס' ר"ה דף י"ד, ובוזה נשאר להבין לשיטת הרמב"ם מאיזה מקור ידעינן בירקות דאזלינן בשביעית בתר לקיטה ממש ולא בתר גמר פירא.

והסביר את שיטת הרמב"ם, דהרי ההתוס' בר"ה דף י"ג ודף י"ד, כיררו כהא דסובר שמואל גבי אורז וכו' דאזלינן בתר גמר פירא, ולענין ירקות בתר לקיטה, משום דבירקות הוי תיכף אחר גמר פירא הלקיטה, לכן הוזכר בגמ' על גמר פירא לשון לקיטה, אבל אורז ודוחן דהלקיטה הוי בהו אחר גמרו של פירא לכן הוזכר לשון גמר פירא.

ולכן סובר הרמב"ם דמשום זה גופא דהוה הלקיטה סמוך לגמרו הפירא נחשב הלקיטה כחלק האחרון מגמר הפירא, וגמר הפירא והלקיטה נחשב כדבר אחד, ומשום פסק הרמב"ם כאורז ודוחן דאזלינן בתר גמר פירא, משום דהתם דאין נלקטין סמוך לגמרן, אין שייכות להלקיטה עם גמר הפירא, וכמו שמסבירים התוס' שם, ונמצא דהרמב"ם והתוס' מחולקין בזה, דבאמת העיקר הוא גמר פירא ורק דמחולקים בזה, דלשיטת התוס' כיון דגמר פירא הוא אף בלא לקיטה, לכן לא אזלינן כלל בתר לקיטה רק בתר הגמר הפירא, ורק הגמ' קרי לה בלשון לקיטה, משום דהלקיטה סמוך לגמרו פירא, אבל הרמב"ם סובר דכיון דבירקות הוי הלקיטה סמוך לגמרן, נחשב גם הלקיטה לגמר פירא, כי בלא לקיטה סמוך לפירא יתקלקלו הירקות וזה גמר שלהן, ולכן נקבע הגבול על המעשה הלקיטה דזה מורה על גמרו.

ולפי זה מבואר שיטת הרמב"ם דבעינן מעשה הלקיטה ממש, דהלקיטה בירקות הוה משום גמר פירא, ולפי זה יוצא שאם ירחיק הלקיטה מגמר פירא שלא כדרך הלוקטין אז בטלה דעתו אצל כל אדם ויחול על הפירות דין שביעית אף בלא הלקיטה, וכן כתב רש"י בר"ה דף י"ד ע"א, ד"ה איכא כינייהו: דכיון דבשאר ירקות דדרכן שלא למנוע מים להכי אף כשנמנע מים בטלה דעתו

ונחשב כפירות שביעית, וכן אם מנע מים בשביעית ונגמר בשמינית אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם וחשוב כמו פירות שמינית עיי"ש. ולפי זה גם אם ירחיק הלקיטה מהגמר פירא יחול דין שביעית על הפירות בגמר הפירות דכיון שעשה שלא כדרך הלוקטין בטלה דעתו אצל כל אדם.

והביא דיוק מלשון הרמב"ם פרק א' מהל' מעשר שני הל' ד' וה', כדבריו. וכתב: בירקות ליקט בר"ה ונגמר בערב ר"ה דמשמע שליטת סמוך לגמרו, ולא נקט כן לענין אתרוג, משום דבירקות דרכן ללקוט בסמוך בטלה דעתו, וחל כשאר איסורים, מתחילת ברייתו. ומשום הכי נכלל ג"כ זה בכלל הכתוב "ונטשתה", ולא תקשה לך דהא לא הוי הפקר, דקודם לקיטה לא חל, וכשלקט כבר זכה הלוקט, דנ"מ אם לא לקט סמוך לגמרו רק אח"כ דאז חל דין שביעית מיד בגמר פירא. אבל כל זה בירקות, אבל באתרוג דמפורש בתוס' ר"ה דף י"ד ע"ב

ד"ה ולשביעית, ובסוכה תוס' ד"ה ולשביעית; דשמא אתרוג חלוק משאר פירות לפי שדרכו לעמוד באילן שחים או שלש שנים, וכל זמן שמתגדל באילן גדל בכל שנה ושנה וכו', לכן תלוי האתרוג לעולם בתר לקיטה, דדרך לקיטתו בשנה או שתיים. ואם כן יהיה הדין באתרוג שנחנט בשישית שלא תהיה בו דין של שביעית, דממ"נ קודם הלקיטה לא חלה עליו דין שביעית, וכשלקט הרי זכה הלוקט, ואם כן יהיה הדין באתרוג אף כשלקט בשביעית יתחייב במעשר, כיון שאינו הפקר, שלא חל דין שביעית קודם שלקט דהיה אפשר ללקטו בשמינית, וכשלקטו הרי זכה הלוקט ואינו הפקר.

והמעייין בלשון הרמב"ם בפרק ד' מהל' שמיטה הל' י"ב, מדמסיים שם בהלכה זו: ואפילו היה כככר בשישית הואיל ונלקט בשביעית הרי הוא כפירות שביעית, ומתעשר כפירות ששית להחמיר ע"כ. ובגמ' ר"ה דף ט"ו ע"ב כתוב בלשון הזה אפילו היה בשישית כזית ונעשה בשביעית כככר, דמשמע דהחידוש הוא מה שניתוסף הרבה בשביעית מכזית לככר, והרמב"ם שינה וכתב החידוש שהיה משישית ככר, משום דטעמא דכיון שהיה כככר משישית שוב לא יתקיים עוד באילן ומוכרח ללקוט בשביעית דוקא ולא בשמינית ולכן הוי כמו בירקות דאזלינן בתר גמר פירא ולא בתר הלקיטה, דבזה דרך ללוקטו סמוך לגמרו ואם כן מפטר מתרומת המעשרות, כיון דנגמר בז' לגמרי ועומד ללוקטו, ומכל מקום מתעשר להחמיר, כמו רוב האתרוגים שרק שחנטו בשישית ולא נגמרו דאז אפשר ללוקטם בשמינית ומשו"ה חייבין בתרומות המעשרות מדינא, להכי מחמירין גם בגדל כככר בשישית ונכנס לשביעית. יוצא מדבריו, דבירקות אם הוא ירחיק הלקיטה מגמר פירא, או אפילו ילקוט בשמינית חלה קדושת שביעית עליו בגמר הפירא, דבטלה דעתו, ואתרוג שהגידול מאריך שנים או שלש שנים, כמבואר בתוס', אז אם נגמר לגמרי הגידול בשנת השמיטה אפילו ילקוט בשמינית חל על הפירות קדושת שביעית בגמר פירא, אבל אם

בשנת השמיטה הוא עדיין בתוך השנים של הגידול, וילקוט כשמינית, אז לא חל על הפירות קדושת שביעית והכל ילך אחר הלקיטה כזה. ובדבריו מתורץ שאלת האפיקי ים דבירקות דאזלינן בתר לקיטה, ולפי הרמב"ם לקיטה ממש לא יפטר ממעשרות, דלפני הלקיטה הרי אין קדושת שביעית ואחרי הלקיטה כבר זכה הזוכה ואין כאן הפקר? אבל לפי זה יש מציאות שגם להרמב"ם אם ירחיק הלקיטה מהגמר פירא יחול דין שביעית על הפירות בגמר הפירא, דכיון שעשה שלא כדרך הלוקטין בטלה דעתו אצל כל אדם כמבואר זה לעיל בדבריו ורוק בזה.

שיעור בענין היתר המכירה לשנת השמיטה

איתא בגמ' ע"ז דף כ' לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע וכו' כל הסוגיא, ושלשה לאיין נכללים בפסוק זה: לא תתן להם חן, לא תתן להם מתנת חנם, ולא תתן להם חנייה בקרקע. וכן פסק הרמב"ם פרק י' מע"ז הל' ד' וכיור"ד קנ"א.

ואיסור לא תחנם משמע בראשונים שזה איסור תורה. אבל הרדב"ז בלשונות הרמב"ם מדקדק מספר המצוות דאינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא.

והוכיח ממה שכתב הרמב"ם בספר המצוות דאם עשה מעשה ונתן להם חן לוקה, ואמאי לוקה הא הוה לאו שבכללות? מוכח מזה דאיסור חנייה אינו אלא מדרבנן.

והנה בגר תושב אם מותר לתת להם חנייה בקרקע כתב המנחת חינוך דאסור ליתן להם חנייה בקרקע אף שמותר לתת להם מתנת חנם, ואע"ג דהותר להם ישיבת ארץ ישראל מכל מקום חנייה בקרקע אסור וכן כתב הרידב"ז. אבל דבריו נדחו מהלכה דהרי הרמב"ם כתב שם הטעם דלא תחנם דאם לא יהיה להם קרקע תהיה ישיבתם ישיבת עראי, אבל גר תושב שמותר לשבת בתוכו דלפיכך נקרא גר תושב אם כן לא אכפת לנו בגר תושב אם הוא יושב בתוכו ולפיכך אין עליו איסור לא תחנם, וזה תפסו כמעט כל האחרונים.

וכן כתב החשב"ץ בספר זוהר הרקיע דלא תתן להם חנייה בקרקע אלא א"כ קיבל עליו שלא לעבוד ע"ז שהרי התורה נתנה טעם באזהרה פן יחטיאו אותך ואם קיבל עליו שלא לעבוד ע"ז ולא יחטיא אותך הרי זה גר תושב שאנו מצוין להחיותו.

ובגמ' ע"ז ס"ד יש מחלוקת איזהו גר תושב אם רק קיבל עליו שלא לעבוד ע"ז דברי ר"מ. וחכמים אומרים עד שיקבל עליו שבע מצות בני נח. והרמב"ם